

Innspill til stortingsmeldingen om folkehelse og levekår i samiske områder fra Várdobáiki samisk senter

Folkehelse- og levekårsutfordringer i samiske områder er omfattende, og man kan skrive mange sider om dette tema. Vi vil kort nevne noen av konsekvensene av fornorskningen.

Fornorskningen har blant annet ført til tap av samisk språk, kultur, identitet, duodji (samisk håndarbeid), historier og annen tradisjonskunnskap.

Dette har hos enkelte ført til tapsfølelse, følelse av utilstrekkelighet og utenforskap i forhold til sin egen families kultur. Det rapporteres også om økt forekomst av psykisk og fysisk uhelse i områder med samisk befolkning.

Samiske organisasjoner, institusjoner, foreninger, idrettslag og enkeltpersoner er noen eksempler på positive ressurser i det samiske samfunnet. Disse gjør en viktig jobb innenfor folkehelsearbeid utenfor tjenestene.

Å styrke disse positive ressurser vil være sentralt i folkehelsearbeidet i samiske områder da deres tilbud er språklig og kulturelt tilpasset til samisk befolkning. Aktivitet på ulike fagområder vil være nyttig i et helseforebyggende perspektiv. Styrking og utvikling av samisk språk ved hjelp av språktiltak og språkarenaer, møteplasser for samiske barn, ungdom og eldre, fysisk aktivitet, samisk mat- og kulturtradisjoner, duodji, museumsarbeid, forskning og fagutvikling innenfor ulike fagområder.

Arbeid med synliggjøring av samiske stedsnavn på kart og skilt er et viktig arbeid, spesielt i samiske forvaltningsområder. Dette gjøres blant annet av ressurser som er nevnt ovenfor. Stedsnavn forteller historien til området, hvem som har brukt området, om det har skjedd en spesiell hendelse på området og hvilket naturfenomen det er tale om; f.eks Vuopmegeahči som forteller at det er i enden av skoggrensen. Samiske institusjoner gjør en viktig jobb gjennom arbeid med samiske stedsnavn og løfter dem til offentlige myndigheter som for eksempel kommuner.

Mange turlag o.l. setter opp skilt etter turstier, men bare på enspråklig norsk. Det oppleves som fornorskning da det allerede finnes samiske stedsnavn på mange av disse områdene. Regjeringen bør legge til rette for klare retningslinjer i forhold til skilting av turstier o.l. i tradisjonelle samiske bosetningsområder som tydeliggjør ansvaret ulike

arrangører har for å ta hensyn til samisk bruk av området og ansvaret som er jf. Lov om stadnamn.

Generell folkehelsepolitikk må ha økt tilpasning til samisk kultur for å fremme samisk folkehelse. Dette kan foreksempel gjøres gjennom økt fokus på brukermedvirkning fra samiske brukere, ressurser, organisasjoner og lignende.

For å fremme folkehelse og levekår i samiske områder bør regjeringen i etterkant av rapporten fra sannhets- og forsoningskommisjonens, satse på oppbygging av det samiske samfunnet. Det er for eksempel nødvendig å bygge opp flere samiske institusjoner samt å styrke eksisterende institusjoner.

Helsedirektoratet har de siste årene hatt en tilskuddordning til fagutvikling og kompetanseheving i omsorgstjenestene til samiske brukere som institusjoner har kunnet søke på. Det er viktig at samiske institusjoner fortsatt får mulighet til å fortsette det viktige arbeidet med styrket omsorg til samiske brukere. Samiske institusjoner kjenner godt til utfordringer i sine områder og de har derfor god kompetanse når det gjelder samisk folkehelsearbeid. Tilskuddsordningen bør videreføres med utvidede muligheter til tilskudd.

For bedring av folkehelse i samiske områder er det viktig at det er nok kompetanse innen samisk språk, kultur og samfunnsforhold i kommunene for å oppfylle dagens lovverk og kunne tilby god tjenesteyting. Det er behov for videreutdanning av kommuneansatte. Regjeringen må tilrettelegge for tilbud på etter- og videreutdanning til kommunalt ansatte.

Også innenfor kommunale omsorgsinstitusjoner vil det være helsefremmede å kunne tilby pasienter/beboere samisk mat med jevne mellomrom. Kursing av kjøkkenpersonell vil da kanskje være nødvendig.

Det er stor mangel på samisk språk- og kulturkompetanse innenfor samtlige offentlige tjenester. Å styrke kompetansen til ansatte på samisk språk og kultur er nødvendig. Samisk befolkning må tilbys likeverdige helse- og omsorgstjenester på lik linje med majoritetsbefolkningen, og kommunene må styrkes i dette arbeidet.

Dato: 15.10.2023

Kjersti Myrnes Balto

Daglig leder

Rakel Elisabeth Gaup

Leder avdeling helse